אי הכי מאי אירא בתולה. מי אמרת בשלמא דטעמא משום ערלה שפיר אלא מאחר שהוא תולה הטעם במצוה אלמנה נמי[8]: **אסטנים אני.** ואיכא דאר אם לא היה רוחץ דאיכו אסור לרחוץ בימי אבלו אלא משום פגועו וגם לחוף ראשו אי הכי מאי אירא הכונס את הבתולה אפי' כונס את האלמנה נמי הכא טריד והכא לא טריד אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי [6]אלמה אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה [8]חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנאמר [1]פארך חבוש עליך וגו' אמרי התם טרדא דרשות הכא טרדא דמצוה: **מתני'** [6]רחץ לילה הראשון שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו [6]למדתנו רבינו [7]-[2]שאבל אסור לרחוץ אמר להם איני כשאר בני אדם אסטנים אני [6]וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין אמרו לו תלמידיו [6]למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים אמר להם אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה [2]חתן אם רוצה לקרות קרית שמע לילה הראשון קורא רבן שמעון בן גמליאל אומר [6]לא כל הרוצה ליטול את השם יטול: **גמ'** מ"ט דרבן (שמעון בן) גמליאל קסבר [6]אנינות לילה דרבנן דכתיב [2]ואחריתה כיום מר ובמקום אסטנים לא גזרו ביה רבנן: וכשמת טבי עבדו וכו': ת"ר עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים [6]מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לנחמו כיון שראה אותם עלה לעלייה ועלו אחריו נכנס לאנפילון נכנסו אחריו נכנס לטרקלין נכנסו אחריו אמר להם כמדומה אני שאתם נכנים בפושרים עכשיו אי אתם נכנים אפילו בחמי חמין לא כך שניתי לכם [7]עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלא מה אומרים עליהם כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו המקום ימלא לך חסרונך כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו המקום ימלא לך חסרונך **תניא** אידך [7]עבדים ושפחות אין מספידין אותן ר' יוסי אומר אם עבד כשר הוא אומרים עליו הוי איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו אמרו לו אם כן מה הנחת לכשרים: ת"ר [6]אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע אבות מאי טעמא אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן אלא עד הכא חשיבי טפי לא חשיבי תניא אידך [6]עבדים ושפחות אין קורין אותם אבא פלוני ואמא פלונית ושל ר"ג היו קורים אותם אבא פלוני ואמא פלונית מעשה לסתור משום דחשיבי: א"ר אלעזר מאי דכתיב [3]כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי כן אברכך בחיי זו ק"ש בשמך אשא כפי זו תפלה ואם עושה כן עליו הכתוב אומר [4]כמו חלב ודשן תשבע נפשי ולא עוד אלא שנוחל שני עולמים העוה"ז והעולם הבא שנאמר [4]ושפתי רננות יהלל פי: ר' אלעזר בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפורינו אהבה ואחוה ושלום וריעות ותרבה גבולנו בתלמידים ותצליח סופנו אחרית ותקוה ותשים חלקנו בגן עדן ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך ונשכים ונמצא [6]יחול לבבנו ליראה את שמך ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה. רבי יוחנן בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו ותתלבש ברחמיך ותתכסה בעזך ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחנינותך ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך. ר' זירא בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם [6]מאבותינו. ר' חייא בתר דמצלי אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו. רב בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של ברכה חיים של פרנסה חיים של חלוץ עצמות חיים שיש בהם יראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלימה חיים של עושר וכבוד חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה. רבי בתר צלותיה אמר הכי [6]יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מיצר רע מהבר רע משכן רע ומשטן המשחית [6]ומדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית ואע"ג דקיימי קצוצי עליה דרבי. רב ספרא בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום

בפמליא

מתני' רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ונקבריה בו ביום ואע"פ שאבל אסור ברחיצה הוא רחץ כדאמר טעמא אסטנים אני והוא אדם מעונג ומפונק: **גמ' קסבר אנינות לילה דרבנן.** ואע"פ שהיא ליל יום המיתה וכתיבא אנינות באוריתא דכתיב לא תאכלי באוני ממנו (דברים כו) ופתות מיום אחד אינו אנינות דילפי רבנן מואחריתה כיום מר קסבר ר"ג אין לילה של אחריו עם היום אלא מדרבנן הוא כשאר ימי האבל וגבי אסטנים לא גזור בה רבנן. פלוגתייהו דתנאי היא בזבחים (דף צט:) באנינות לילה אי מדאוריתא אי מדרבנן: **אין עומדין עליהם בשורה.** כשמוזכיר מבית הקברות היו עושים שורות סביב האבל ומנחמין אותו ואין שורה פחותה מעשרה: **ברכת אבלים.** ברכת רחבה שמברין אותו שעורה לאשורה משל אחריו ומברכין שם ברכת אבלים והיא מפורשת בכתובות פרק לאשון (דף ח:): **לאנפילון.** בית קטן שלפני טרקלין הגדול: **נכוים בפושרים.** כלומר סבור הייתי שתבינו דבר ברמז מועט שרשאיתם אותי סר מעליכם ליכנס לאנפילון: **הוי.** לשון גיירה ועקה: **אין קורין אבות.** ליאר אל: **אלא לשלשה.** אברהם יצחק ויעקב לאפוקי שבטים: **אלא לארבע.** שרה רבקה רחל ולאה: **אבא פלוני אמא פלונית.** לא בבניהם קאמר אלא בשאר בני אדם כעין שאנו קורין עכשיו מר פלוני מרת פלונית כך היו רגילין לומר אבא פלוני ואמא פלונית: **כן אברכך.** וכמו חלב ודשן. תרי קראי דסמיכי להדדי: **רננות.** שתים: **כפורינו.** גדולינו: **אחריה ופקוה.** שתהא אחריתנו טובה ונראה מה שקיינו: **ופקננו.** לשון תקון: **ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך.** שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום אלא כשנשכים בכל בקר נמצא לבבנו מייחל לך: **ותבא לפניך קורת נפשנו.** כלומר שפוק לרבנו ופקוק רוחנו: **ותביט ברעתנו.** תדע ותתן לבך ברעה הנראה עלינו: **מעזי פנים.** שלא יתגברו בי: **ומעזות פנים.** שלא יוציאו עלי לעז ממזרות: **שאינו בן ברית.** שאינו מהול: **ואע"ג דקיימי קצוצי עליה דרבי.** שהיו שוטרים עומדין במצות אנטוניוס להכות ולהנקם בכל העומדים עליו:

בפמליא

עין משפט נר מצוה

מא א (מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה יג) וסי"ד מהלכות אבל הלכה ט [ומגמ עשין דרבנן כן עוסי"ע סו"ס סי' לח סעיף ה ויו"ד סימן שפח סעיף ג):

מב ב מיי' פ"ט מהלי' אבל ה"ג וסי"ב הל' [ח] ג [ד] ומגמ עשין מד"ס ב טור שו"ע יו"ד סימן שפח סעיף ג:

מג ג מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ז טור שו"ע או"ח סימן ג סעיף ג:

מד ד מיי' פי"ב מהלי' אבל הלכה יב טור שו"ע יו"ד סימן שמ סעיף ג:

ה [מיי' שם]:

[מד] [ו] מיי' פ"ד מהלכות נחלות הלכה ה שו"ע חו"מ סימן רנט סעיף ה:

רבינו חננאל

ובמקום אסטנים לא גזרו רבנן. אבל אסור ברחיצה ואפי' אסטנים [מפונק] אלא אם הוא מסוכן שאם אינו רוחץ מסתכן פטור. דכיון דלרפואה עבד כשעת הדחק הוא ושרינן ליה. ולאו כל מאן דאמר איסטנים אני מהימני' ליה אלא עד דיאמרו הבקיאין. **מתני'.** חתן אם רצה לקרות את שמע בלילה הראשון קורא ובו'. קי"ל כסתמא דמתניתין אע"ג דר' יוחנן אמר מוחלפת השיטה ומוקים לה לרשב"ג כיחידאה, הא דרב שישא בריה דרב אידי עיקר, דהוא אמר לעולם לא תיפוך ומוקים לה סתמא כרבנן וכוותיה[ן] עבדינן. ת"ר **עבדים ושפחות אין אומרים עליהם ברכת אבלים.** שהיא ברכת רחבה. ואמר ר' יוחנן ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המניין. **תנחומי אבלים.** עומדין בשורה בשחורין מקבורת המת ומנחמין את האבל ואין שורה פחות מעשרה בני אדם. ת"ר אין קורין **אבות אלא לג' ואין** קורין **אמהות אלא לד'.** אין אומרים זכור לנו ברית אבות אלא לשלשה, אומר זכור לנו זכות אברהם יצחק ויעקב מיכן ולמטה אין מזכירין. וכך אין מזכירין זכות אמהות אלא לארבע. אלא עד יעקב חשיבי וזכותייהו גדולה, אבל השבטים לא חשיבי כי הני, לפיכך אין מזכירין וניתלין בזכותן. ד"א אין משבחין את המת בהספד שהוא בן ראובן ולא בן שמעון אלא שהוא בן אברהם יצחק ויעקב והנשים שהן בנות שרה רבקה רחל ולאה. וכמה פירושים אחרים כיוצא בהם.

תורה אור השלם

1. הָאֲנַק דֹּם מֵתִים אֲבֹל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חָבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעֲטֶה עַל שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יחזקאל כד יז
2. וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהַעֲלֵיתִי עַל כָּל מָתְנַיִם שָׂק וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרֵחָה וְשַׂמְתִּיהָ כְּאֵבֶל יָחִיד וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר: עמוס ח י
3. כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְּחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי: תהלים סג ה
4. כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֵּל פִּי: תהלים סג ו

מוסף רש"י

לא כל הרוצה לטול את השם יטול. אם לא סומכן חכם וחסיד לכנים אין זה אלא גאוה, שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו (לקמן יז:) אי: כתב פרישות וראלת מעוה, שאינו יכול לבטל הימנו מלבו שמים אפילו לילה אחת, לא כל הרוצה ליעלו יטלנו, דמיחזי כיוהרא ומתיגו בדיני (פסחים נה.).

מוסף תוספות

א. דבכניסת אלמנה נמי מצוה איבא. רשב"ם לעיל יא. ב. אי קשיא ליה ערבובייא דרישיה. תוס' רא"ש. ג. דלא גרע מאסטנים דהכא. שם.

מסורת הש"ס

א) [לעיל יא. וש"נ], ב) שמחות פ"ז, ג) נ"מ לא, ד) מו"ק דף טו:, ה) שמחות פ"ח הלכה יא, ו) נ"מ לא, ז) ספחים נה., ח) [מיי' פירש"י לקמן יז:], ט) [ספחים נ. זבחים צט: ק:], י) שמחות פ"ח הלכה י, כ) שמחות פ"ח הלכה יד, ל) שמחות פ"ח הלכה יג, מ) [פי' תפות לנבנו. בערוך ערך יחול], נ) [פי' יוחל מלמוחיו. בערוך כתרך הי"ל], ס) שבת דף ל:, ע) [פיטלין אנו לזין אלא בקוחי. בערוך הנ"ל].

בפמליא של מעלה. בתחורת שרי האומות. שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם מיכף יש קטטה בין האומות כדכתיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרס (דניאל י): **ובפמליא של מטה.** בתחורת החכמים: **נקרן אורה.** בזוית אורה: **ומי מעכב.** שאין אנו עושים לצוך: **שאור שבעיסה.** יצר הרע שבלבנו המחמיצנו: **איני דואג.** לא הייתי חשוב והגון להיות יורה: **ועכשיו שנוצרתי.** מה חשיבותי הרי אני כאילו לא נוצרתי: **ק"ו.** שבמיתתי עפר אני: **מרק.** כלה והתם: **כי הוה מפייס ספרא דאיוב.** על שם שאיוב נפטר בשם טוב: **מרגלא בפומיה.** דבר זה רגיל בפיו: **אני.** העוסק בתורה הרי אני כריח עם הארץ וכן [6]חברי עם הארץ כריח הוא: **אני מלאכתי בעיר.** כלומר נוחה מלאכתי ממלאכתו: **מתגדר.** מתגדל בתפוח אומנותי: **ושמא תאמר.** הדין עמו שאינו מתגדר במלאכתי שאילו היה תופס אומנותי לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי והיה ממעיט ואין לו שכר: **שניו.** שיש לו שכר לממעיט כמו למרבה: **וכלבד שיהון לבו לשמים.** ואלא קרבנות הוא במנחות בסופה[1]: **ערוס בירתה.** להעריס בכל מיני ערמה לירתא בורלו: **תכלית חכמה.** עיקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומע"ט: **העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא.** פירוש שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר דבפרק מקוס שנהגו (פסחים נ:) אמרי' רבא רמי כתיבי[2] עד שמים תסדך וכתיבי[3] מעל השמים כאן בעוסק שלא לשמה כו' והתם מייתי במקיים כדי שיכבדוהו וכן משמע בירושלמי דפירקין: **ויאכלו וישתו.** שבעו מזיו השכינה כאילו אכלו ושתו: **גדולה הכנסתה.** שהרי קראן שאננות ובוטחות: **לני בנישתא.** תיווקות של בית הכנסת: **כי רננן.** בית המדרש ששם שוגים משנה וגמרא: **ונערן לגבייהו.** ממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת: **מפערי רננן.** זה מזה שהיה נוטל רשות מחבירו לשוב לביתו ולאחרונו: **עולמך תרתה בחייך.** כל דרכיך תמצא: **פיך ידבר חכמות.** בלשון ברכה היו אומריס: **יישיבו.** לשון יושר. שתהא מבין בתורה להלכה: כל

בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ובין התלמידים העוסקים בתורתך בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה וכל העוסקין שלא לשמה יהי רצון שיהו עוסקין לשמה. ר' אלכסנדרי בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו איכא דאמרי הא רב המנונא מצלי לה ור' אלכסנדרי בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם. רבא בתר צלותיה אמר הכי [6]אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפר אני בחיי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אחטא עוד ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא ע"י יסורין וחלאים רעים והיינו וידוי דרב המנונא זוטי ביומא דכפורי. מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה אמר הכי [8]אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי ותצילני מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי אמר הכי [9]רבון העולמים גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח ותרצני. [10]ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו אמר שלמה [1]טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו. מרגלא בפומיה דר"מ גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתי נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל מקום. מרגלא בפומייהו דרבנן דיבנה אני בריה וחברי בריה אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתו כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אני אינו מתגדר במלאכתו ושמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט [2]שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה [2]מענה רך [7]משיב חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין שנאמר [3]ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם [5]לעושים לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. מרגלא בפומיה דרב [לא כעולם הזה העולם הבא] [7]העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר [4]ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו: גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנא' [5]נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין [9]באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן. כי הוו מפטרי רבנן מבי ר' אמי ואמרי לה מבי ר' חנינא אמרי ליה הכי עולמך תראה בחייך ואחריתך לחיי העולם הבא ותקותך לדור דורים לבך יהגה תבונה פיך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רננות עפעפיך יישירו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יזהירו כזוהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין. כי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי לה מבי ר' שמואל בר נחמני אמרו ליה הכי [6]אלופינו מסובלים וגו' אלופינו מסובלים רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורים

ונפשי כעפר לכל תהיה. מה עפר אינו מקבל כליה לעולם כן יהי רצון שזרעי לא יכלה לעולם כמו שהוא אומר והיה זרעך כעפר הארץ: **אני בריה וחברי בריה.** כלומר יש לו לב כמוני להכמין בין טוב לרע: **העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא.** ופ"ת האמר רב יהודה אמר רב פרק מקוס שנהגו (ד' נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ופ"ל דהכא מייתי שאינו לומד[8] אלא לקנטר חבריו[8] והתם מייתי שלומד ע"מ שיכבדוהו[2] [9]: פרק

מה א טוש"ע או"ח סי' סי' קכב סעיף ב:
מו ב טוש"ע יומון תקנה סעיף ג:
מז ג מיי' פ"ה מהלכות דעות הלכה ז:
מח ד מיי' פ"ח מהל' תשובה הלכה ב:

תורה אור השלם

1. טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ:
קהלת ז א
2. מַעֲנֶה רָךְ יָשִׁיב חֵמָה וּדְבַר עֹצֶב יַעֲלֶה אָף:
משלי טו א
3. רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְיָ שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:
תהלים קיא י
4. וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:
שמות כד יא
5. נָשִׁים שַׁאֲנַנּוֹת קוּמָנָה שְׁמַעְנָה קוֹלִי בָּנוֹת בַּטְּחוֹת הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי:
ישעיהו לב ט
6. אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ: תהלים קמד יד

גליון הש"ס

ברש"י ד"ה אני כו' וכן חברי עם הארץ. עי' סוכה דף לט ע"ב תוס' ד"ה הלוקח:

מוסף רש"י

אחד המרבה ואחד הממעיט. להניח קרבנות (מנחות קי:). **באקרויי בנייהו כו'.** שעוסקות על בניהן להגיהן בגיס הספר לקרוא מקרא (סוטה כא.).

מוסף תוספות

א. [ו]אינו לומד כדי לקיים. תוס' הרא"ש. ב. שלומד התורה ומקיים המצות כדי שיכבדוהו. שם.

רב ניסים גאון

ועפעפיך יישירו נגדך. איתי' מפרש במסכתא מגילה בפרק הקורא את המגילה למפרע (דף יח) אמר לי' רמי בר [חמא] לרבי ירמיה מדיפתי מאי (משלי ד) ועפעפיך יישירו נגדך אמר ליה אלו דברי תורה שכתב בהן (שם כג) התעיף עיניך בו (ישרים) [אפילו הכי מיישרין] הן אצל ר' מאיר:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

פרץ זה אחיתופל. שפרץ פרצה במלכות בית דוד[א]. יוצאת זה דומג **וסם נזונין בזרוע.** בזכות שבידם. ובצדיקים משמעי קרא וקרי להו רחוקים מצדקתו של הקדוש ב"ה: **אינן נזונין.** שאין להן כדי צרכיסם ומתפרנסים בקושי: **ופליגא דרב יהודה.** דאמרי אמר

צוחה זה גחזי. שהיה מצורע וכתיב ביה טמא טמא יקרא והיינו לומה[ב]: **והם** נזונין בזרוע. ולכך יש להגיה[ד]

ג) בתקיעות וסס בזרוע עדיך לא באו:

ולא גרסינן עדיך לא באו:

תרי זימני בשתא. אבל בעצרת שאינו אלא יום אחד לא היו כל כך מתאספין ושמא ניסא מיתרמים להו ולאיתי בספר העתים שאבר הרב רבי יהודה בר ברזילי ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאגוד ובכלה דאדר: **רב שישא בריה דרב אידי אמר לעולם לא תחליף.** פר"מ דהלכה כרב[ה] ששת דהוא בתראה והלכה כרשב"ג דאמר לא כל הרואה ליעול את הסס יעול (ו) ובכל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב ולילן ולאיה אחרונה (כתובות עז.) וכן פסק ר"מ ומיהו אנו שבשוס פעם אין אנו מכוונים היעב גם אתן יש לקרות דאדרבה גראה ביוהרא אם לא יקרא כלומר אני מכוין בכל שעה[ה] אבל לעשות מלאכה בשעה באב אין לעשות מלאכה:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו מוטל לפניו. רש"י גריס מי שמתו אחר תפלת השחר אבל גראה לר"י שהוא אחר היה קורא דאיירי בסיפיה מק"ש וכאן מתמיד נמי מפסוד ק"ש ובירושלמי גריס כמו כן: **פטור** מק"ש. בירושלמי מפרש טעמא ר"ל בון כתיב למען תזכור כו' עד כל ימי חייך ימיס שאתה עוסק בחייס ולא ימיס שאתה עוסק במתים: הכי גרסינן פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין:

הכי גריס רש"י שלאחר המטה אפילו המטה לריכה להס חייבין לפי שלעולם[ב] לא היו רגילים לשאת שכבר נשאו חלקם ותימה קצת הלשון לפרש מאי קאמר אפי' לריכה להס והלא לא היו נושאין כלל את המת לכך נראה בגרסת הספרים שלפני המטה ושלאחר המטה את שהמטה לריכה להס פטורין אין לריכה להס חייבין[ג]: **אלו** ואלו **פטורין מן התפלה.** אבל בק"ש ובתפילין שהן מדאורייתא חייבים וריש"ל דקאמר מי שמתו מוטל לפניו דפטור מן קריאת שמע ומן התפילין וכו' כל שכן דפטור מן התפלה אלא לא בעי למיתני בריש"ל אלא החלוק שבין נושאי המטה למתו מוטל לפניו:

ואינו מברך. פרש"י ואין זקוק לברך. ומשמע מתוך פירושו שאם רלה לברך רשאי מיהו בירושלמי קאמר אם רלה להתמיד אין שומעין לו לכך נראה לומר אינו מברך אינו רשאי לברך ומפרש בירושלמי למה דקאמר מפני כבודו של מת[ד] אי נמי מפני שאין לו מי שיאמר אמן ופריך והתניא פטור מנטילת לולב וקפ"ד דמיירי ביו"ט ובו אינו טרוד ליאמר אמן ומשני תפתר בחול פי' בחולו של מועד. והתניא

אין פרץ שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו אחיתופל ואין יוצאת שלא תהא סיעתנו[ו] כסיעתו של שאול שיצא ממנו דואג האדומי ואין צוחה שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שיצא ממנו גחזי ברחובותינו שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים: [ז] שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר כל העולם כולו נזונין בצדקה והם נזונין בזרוע וחד אמר כל העולם כולו נזונין בזכותם והם אפילו בזכות עצמן אין נזונין כדרב יהודה אמר רב[ח] דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת[ט] מהר חורב ואומרת כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ופליגא דרב יהודה דאמר רב יהודה מאן אבירי לב גובאי טפשאי אמר רב יוסף תדע דהא לא איגייר גיורא מינייהו אמר רב אשי בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא ולא קמגייר גיורא מינייהו: חתן אם רוצה לקרות וכו': [י] למימרא דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא והא איפכא שמעינן להו דתנן[יא] במקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין וכל מקום תלמידי חכמים בטלים רבן שמעון בן גמליאל אומר[יב] לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה רב שישא בריה דרב אידי אמר לעולם לא תחליף דרבנן אדרבנן לא קשיא ק"ש כיון דכ"ע קא קרו ואיהו נמי קרי לא מיחזי כיוהרא[יג] הכא כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא קא עביד מיחזי כיוהרא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא[יד] התם בכונה תליא מילתא ואנן סהדי דלא מצי לכווני דעתיה אבל[טו] הכא הרואה אומר מלאכה הוא דאין לו פוק חזי[טז] כמה בטלני איכא בשוקא:

הדרן עלך היה קורא

מי[יז] שמתו מוטל לפניו[יח] פטור מק"ש[יט] ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה[כ] נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן את שלפני המטה ואת שלאחר המטה את שלפני המטה צורך בהם פטורים ואת שלאחר המטה צורך בהם חייבין[כא] ואלו ואלו פטורים מן התפלה[כב] יקברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו העומדים בשורה הפנימיים פטורים והחיצונים חייבים[כג] (כא נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון): **גמ'** מוטל לפניו אין ושאינו מוטל לפניו לא ורמינהי[כד] מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר ואם אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו ואם אין לו בית חבירו עושה מחיצה ואוכל ואם אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין

כל העולם כולו נזונין בצדקה. בצדקתו של הקב"ה ולא בזכות שבידן: **והם נזונין בזרוע.** בזכות שבידם. ובצדיקים משמעי קרא וקרי להו רחוקים מצדקתו של הקדוש ב"ה: **אינן נזונין.** שאין להן כדי צרכיסם ומתפרנסים בקושי: **ופליגא דרב יהודה.** דאמרי אמר לבני לב היינו לרשעים: **גובאי.** שם אומה היא בבבל. ומסקנא קדושין (פ"ד דף נ:) אמרינן שהיו מן הנתיניס: **שבתא דאורייתא מרי זימני בשתא.** שהיו נאספים שם ישראל באדר לשמוע בהלכות הפסח מדרש דרב אחי ובאגלו לשמוע[ט] הלכות החג: [ט] **לא כל הרואה וכו'.** אם לא הוחזק חכם ומקיל לרבים אין זה אלא גאוה שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו: **אמרי אינשי עבידתא הוא דליש ליה.** הרואה אותו שאינו עושה מלאכה אינו מבין שמחמת תשעה באב הוא בטל אלא אין לו מלאכה לעשות: **פוק חזי כמה בטלני אילא בשוקא.** אף בימי מלאכה:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו כו' פטור מלקרות ק"ש. לפי שהוא טרוד במשכבת קבורתו והויא דומיא דתמן דפטור מעשה מילדא דמלוה: **והלופיהן.** שכן דרך שמתחלפין לשאת לפי שהכל תפלין לזכות בו: **אם שלפני המטה. שיתעסקו בו כשהגיע המטה אצלם: ושלאחר המטה.** שנשאוהו כבר: **שלפני המטה צורך בהם פטורים.** אם לריכים לשאתו פטורים: **ושלאחר המטה.** אף אם צורך בהם חייבים הואיל שכבר יצאו ידי חובתן מן המת: **ואלו ואלו פטורין מן הספלה.** דלגו דאורייתא היא. ורבותינו פירשו לפי שיש להם עוד שהות ולי נראה שאין זה לשון פטור: **לשורה.** שהיו מנחמין את האבל בהקף שורה שביבותיו בשוכם מן הקבר: **גמ' שאינו מוטל לפניו.** כגון הוא בבית אחד והמת בבית אחר: **אוכל בבית אחר.** דנראה כלועג לרש וכו': **ואינו מיסב.** כדרך המסובים בחבירות על גדו האמצעית ומפטר: **ואינו מברך.** ואינו לריך לברך ברכת המוציא: **ואינו מזמן.** אינו לריך לברך ברכת המזון: ואין

מטו א ב מיי' פ"ב מהל' תפילין הלכה י סמג עשין מד"ר ג טור שו"ע או"ח סי' תקנד סעיף כב:
א ג מיי' פ"ד מהלכות אבל הלכה ו וסי"ד מהלכות ק"ש הלכה ג סמג עשין יח כ טוש"ע או"ח סימן עא סעיף ה:
ב ד מיי' פ"ד מהלכות (אבל) [ק"ש] הלכה ד טור שו"ע אורח חיים סימן עב סעיף ה [ויו"ד סימן שמח סעיף ה]:
ג ה ו מיי' (פ"ד) [פס"ו] מהל' תפלה וסי"ד מהלכות ק"ש הלכה ה סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן קו סעיף ה:
ד זמיי' פ"ד מהל' ק"ש הל' ו טוש"ע או"ח סי' עב סעיף ד ה):
ה ח מיי' פ"ד מהלכות אבל הלכה ו סמג עשין מד"ר ג טוש"ע יו"ד סימן שמח סעיף ה וטוש"ע או"ח סימן קלט סעיף ה:

רבינו חננאל

רב שישא בריה דרב אידא אמר לעולם לא תחליף ... ירושלמי: דילמא רבי מייאשא ורבי שמואל בר רב יצחק הוו יתבין ואכלין כחדא, אתא עונתא דצלותא קם רבי שמואל בר רב יצחק ומצלי, אמר רבי מייאשא לא כן אלפן רבי אם התחילו אין מפסיקין ותני חזקיה כל דבר שפטור ועושהו נקרא הדיוט. אמר ליה והתניא חתן פטור מקריאת שמע ותנן חתן אם רצה לקרות קורא, אמר ליה ולא רבן שמעון בן גמליאל תני, לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. פתר לה כרבן גמליאל שאמר אינו שומע לכם לבטל מלכות שמים אפילו שנה אחת. סליק **פ"ב לפ"ש**

מתני'. מי שמתו מוטל לפניו וכו'. אסיקנא אעפ"י שאינו לפניו ממש אלא הלך לצורך המת או החזיר את פניו או היה בבית אחר כמוטל לפניו דמי. **העומדים בשורה הפנימין פטורים.** פי' שורה הרואה את הפנים פטורין, פנימין של שורה שרואים פניהם של אבלים פטורים מקרית שמע ומן התפלה. שורה דרא בהספד שנאמר ישר על אנשים. מנהגם שאחר שקוברין את המת עושין שלש שורות, שורה אחת עומדין שם קרובין ורעיו של מת, שורה שנית אוהביו ורעיו, והאבלים בין שתי השורות, שורה שלישית שאר הקהל. והמקום הזה מעורר לדבר ומספידין שם לפי כבוד המת ונקרא שדה בוכים.

רב נסים גאון

אמר רב אשי הני בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זימני בשתא. היינו תרי ירחי דכלה חודש אדר וחודש אלול והתם בבבא מצ'יעא (אמרינן) בפ' השוכר את הפועלי' (דף 99) אמרינן אמר כו' רבה בר נחמני אגב שמדא נח נפשיה אכלו ביה קרצי בי מלכא איכא גברא חד מיהודאי דקא מפגר תריסר אלפי גברי ירחא בקייטא וירחא בסיתוא מכרגא ובפרק השואל (דף צז) אמרי איהו שאיל להו ביומי דכלה: סליק **פרק ב'**

תורה אור השלם

1. שִׁמְעוּ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים מִצְּדָקָה: ישעיהו מו יב

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה רב שישא וכו' דבבל מקום:

פ"ק ג

(ב) (שם) בבשנה פטור מקריאת שמע ומן התפילין כל"ל ותיבת ומן התפלה נמחק:

גליון הש"ס

ברש"י שבתא דאורייתא. כו' הלכות החג בו'. עי' רש"י לקמן ל ע"א ד"ה שבתא דרגלא כו' ועפמ"ש כו':

מוסף רש"י

בשביל חנינא בני. סוא ר' חנינא בן דוסא, וכמיו היה קול זה יוצא (חולין פז:). די לו בקב חרובין. מתפרנס בלעב וכלמלוס (שם) כל הסמת היה ניחן בכך, חסר לחם היס ומתפרנס היס במרובין (תענית כד:). מוחלפת השיטה. הנמ שפילין עשה בלאת מהן והמליף שיטתו (פסחים נח.). מלאכה הוא דאין לו. הרואה אותו בטל, אומרים אין לו מה לעשות ולא מיקמי מעוכו בו איסור (שם). כמה בטלני איכא בשוקא. כל יומות הסמה (שם).

הדרן עלך היה קורא מי שמתו מוטל לפניו. אין לו דין אבל עד שיעמס הגולל (מו"ק כג: מכות י"). אוכל בבית אחר. כשהוא פוסד אוכל בבית אחר (שם). ואינו מיסב. כשהוא אוכל הסייע דרך גדולה (שם). ואינו מברך. שוס ברכה, דמעור הוא ממצות כל זמן שמתו מוטל לפניו (שם).

מוסף תוספות

א. ביד אבשלום. שיעמ"ק. ב. כתיב דואג וכתיב דוייג, בתחילה אמר הקדוש ברוך הוא דואג אני שמא יצא זה לתרבות רעה, כיון שיצא אמר הקדוש ברוך הוא רוי שיצא זה. תוס' הרא"ש. ג. [שנ]היה צורח טמא טמא. שיעמ"ק. ד. בתפלות של ראש השנה. תוס' ר"י שילאלן. ה. [ד]נראה שבפעם הזאת דוקא הוא דלא מצי מכרין. מוק"י. ו. רכל מי שיבא לשאת המטה או יצטרך לעזור נושאיה, אחד שיהיה לפני המטה או אחרי המטה הוא פטור מק"ש, ואם לא יהיה מן המזומנים לשאת המטה ולא מן העוזרים, אבל בא ללוותם בלבד הוא חייב בק"ש. מאירי. ז. דההו

(ג) [הענין מספק הדברים ונוכם לעיל אין סכן כו' כסיעתו של שאול כו' וס"ש מלאכה כעוממא], (ד) מולין דף פו. תענית דף כד:, (ה) [בתענית כה: כתב רש"י דלא גרסינן מכר מוכב ודע דגם במולין ליתא], (ו) סנהדרין דף נב., (ז) הסס, (ח) הסס, (ט) שם נא:, (י) שמות פ"י, (יא) [מבשר לקמן כ:], (יב) מ"ק דף כג: שמות פ"י, (יג) שיר המעלות דף נז:, (יד) [מכלכות ביום כ' של ר"ה מתמלו אמתר], (טו) [ר"ל שיקל].

(א) [הענין מספק הדברים ונוכם לעיל אין סכן כו' כסיעתו של שאול כו' וס"ש מלאכה כעוממא], (ב) מולין דף פו. תענית דף כד:, (ג) [בתענית כה: כתב רש"י דלא גרסינן מכר מוכב ודע דגם במולין ליתא], (ד) סנהדרין דף נב., (ה) הסס, (ו) שם נא:, (ז) שמות פ"י, (ח) [מבשר לקמן כ:], (ט) מ"ק דף כג: שמות פ"י, (י) שיר המעלות דף נז:, (יא) [מכלכות ביום כ' של ר"ה מתמלו אמתר], (יב) [ר"ל שיקל].

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ואין מברכין עליו. אין מלטרף עם שלשה לזימון: דשמיש המטה
אינה ביניהו. לר"ש מייב אבל בעונה בשבת: קתני מיהא פטור
מק"ש ומכל ברכות. ואפילו כשהוא אוכל בבית חבירו: תרגמא.

ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בכל המצות האמורות בתורה [6] רשב"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן וא"ר יוחנן מאי בינייהו תשמיש המטה איכא בינייהו קתני מיהת פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה אמר רב פפא תרגמא אמחזיר פניו ואוכל רב אשי אמר כיון שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי שנאמר [1] ויקם אברהם מעל פני מתו ונאמר [2] ואקברה מתי מלפני כל זמן שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי מתו אין אבל משמרו לא והתניא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה משמרו אע"פ שאינו מתו מתו אע"פ שאינו משמרו מתו ומשמרו אין אבל מהלך בבית הקברות לא והתניא [א] לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום [3] לועג לרש חרף עושהו התם תוך ארבע [אמות] הוא דאסור חוץ לארבע אמות חייב דאמר מר [ב] מת תופס ד' אמות לק"ש הכא חוץ לד' אמות נמי פטור: גופא [2] המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה היו שנים זה משמר וזה קורא וזה משמר וזה קורא בן עזאי אומר היו באים בספינה מניחו בזוית זו ומתפללין שניהם בזוית אחרת מאי בינייהו אמר רבינא חוששין לעכברים איכא בינייהו מר סבר חיישינן ומר סבר לא חיישינן: ת"ר [ד] המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון ואם היה מתירא מפני נכרים ומפני לסטים מותר וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו [ה] בספר תורה אחייא אילימא אריש פשיטא מי גרע ספר תורה מעצמות אלא אסיפא: אמר רחבה [ג] אמר רב יהודה [ו] כל הרואה המת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש חרף עשהו ואם הלוהו מה שכרו אמר רב אסי עליו הכתוב אומר [4] מלוה ה' חונן דל [5] ומכבדו חונן אביון: רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות הוה קשדיא תכלתא דרבי יונתן אמר ליה רבי חייא [ז] דליה כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו [7] מחרפין אותנו אמר ליה ומי ידעי כולי האי והא כתיב [6] והמתים אינם יודעים מאומה אמר ליה [ח] אם קרית לא שנית אם שנית לא שלשת אם שלשת לא פירשו לך [6] כי החיים יודעים שימותו אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים שנאמר [7] ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את האריי בתוך הבור ביום השלג

ואין מזמנין עליו. אין לריך שיברכו לו אחרים בברכת הלחם:
ואין מזמנין עליו. אין מלטרף עם שלשה לזימון: דשמיש המטה
אינה ביניהו. לר"ש מייב אבל בעונה בשבת: קתני מיהא פטור
מק"ש ומכל ברכות. ואפילו כשהוא אוכל בבית חבירו: תרגמא.

להא דתני פטור ממי שאין לו בית אחר דקאמר מחזיר פניו ואוכל: **רב אשי אמר. לעולם אכולה ומתניתין** נמי אפילו בבית אחר נמי פטור ליה דכל שמוטל עליו לקוברו קרי מוטל לפניו: **ויקם אברהם וגו' וכתיב ואקברה מתי מלפני. והיינו שעתה** גלו לפניו הוה: **משמרו. אדם אחר** שאינו קרובו אבל משמרו: **תופס ד' אמות לק"ש.** שאסור לקרות בתוך ארבע אמות שלו משום לועג לרש: **פטור מק"ש.** משום דעוסק במלוה: **חוששין לעכברים.** תנא קמא מייב לעכברים אפי' בספינה: **דסקיא.** מרלוף גדול של עור: **ואם היה מחזיר.** ולריך לרכוב על הסוס ולרון: **אבל אסיפא.** אם היה מתירא מפני לוחצים: **מלוה ה' חונן דל.** קרי ביה מלוה את המקום מי שחונן את הדל ואין לך דל מן המת והמלוה אותו כאלו מלוה את המקום: **לייה.** הגביהו: **לא שנים.** לא חזרת עליו פעם שנית כדי שתתבונן בו: **אלו לדיקים.** ומאי יודעים שימותו נותנים אל לבם יום המיתה ומוסיפים ידיהם מן העבירה. ורשעים אינם יודעים מאומה שרושים עצמם כאינם יודעים ומוטעים: **הוא הכה.** הפיל את הדגים של דורות מצרי מקדשים שלא היה בהם כמותו: **אריאל.** בית המקדש שנא' הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד (ישעיה כט): **מואב.** על שם שבנאו דוד לאחי מרות המואביה: גזזיו

והתניא פטור מתקיעת שופר אין לך למימר בחול ולא בי"ט בתמיה ומשני מ"ר חנינא מכיון שהוא זקוק להכין לו אדון ומכריחין לתנן (שבת קנא). מתקיכין על התמוס להביא לו אדון ומכריחין כמו שהוא נוטל משא מאחר דמי אלמא מעמד דבשבתות וי"ט אינו רשאי לבדך ולהתפלל דטרוד להתקיע לו על התמוס להביא אדון ומכריחין וקשיא מפיסא דקתני בשבת מכריחין עליו ומזמנין עליו וכן תניא נמי בירושלמי בד"א בחול אבל בשבת מיסב ואוכל ומברך ועונים אחריו אמן. ותומר הר"י דפליגי אהדדי ריש"א וסיפא בירושלמי. ורבי נתנאל היה אומר דאפשר ליישבו דודאי אם דעתו להתקיע על התמוס אז יש לנו לומר דטרוד להתקיע ואינו רשאי לברך אבל בסיפא מיירי בשאין דעתו להתקיע על התמוס ומיהו האי טעמא לא שייך לטעמא דמשום כבודו. ומן הירושלמי דמשני דפטור מנטילת לולב דמיירי בחול המועד דטרוד ליטא משא למדנו שבחול המועד שייך אינשי כשמתו מוטל לפניו וכיון דאשמעינן דפליגי שייך אינשי כי מוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי וכן איפכא מי שמתו מוטל לפניו ואין עליו לקוברו אינו נוהג אינשי וכן משמע בירושלמי ומסר לרבים אוכל בשר ושותה יין ומסר לכתפים כמסר לרבים ועל כרחך ומסר לרבים ר"ל אפי' לפניו דאי שלא לפניו אפילו מטיגא מפתח ביתו וכיון דלא חל עליה אינשי א"כ אדם שאינו יכול לקבור מתו כגון אדם שמת בבית האסורים ואין המושל מניחו לקוברו ולאה שאין חייב לנהוג בו אינשי שהרי אין זה מוטל עליו לקברו מפני שאינו יכול לפדותו ולהוציאו לקברו כדתניא במסכת שמחות (פ"ג) נתיאשו בעליו מלקוברו מתאבלין עליו ופסקין מיניה תורת אינשי מיהו בשומו שתפסו מושל גם אבילות אינו חייב דלא דמי לנתיאשו מלקוברו[א] (ב) שאם אינו קוברו תו אבל הכא עדיין הוא מצפה אם יוכל לעשות פדיה עם המושל להניחו לקברו[ב] וכן מעשה דר' אליעזר בר"ש[ג] בבבא מציעא (דף פד:) דפסק מצות אינשי ומעשה שמתה אחותו של ר"מ בשבת והודיעו לו במוצאי שבת בעיר אחרת ואכל בשר ושתה יין ואמר כיון שיש לה בעל שחייב בקבורתה אינו אסור בבשר ויין ואפשר שגם ר"מ אם היה בעיר עצמו היה מיקל מאותו הטעם: **וספר** תורה בזרועו וקורא. והוא הדין דעל פה אסור לקרות: **וירכב** עליהם. אבל אי מפשילן לאחוריו על החמור[ג] שפיר דמי[ד] וכן בס"ת ואפילו אם בדעתך לאסתם[ה] אבל בנביאים וכתובים שפיר דמי [ו] מדנקט ס"ת ולא מסתבר לומר משום שריותא דנכרים ולסטים דהא פשיטא דמותר דלמה יהיה אסור[ד] ועוד דבהדיא אמר בירושלמי דסקיא מלאה ספרים אז שהיו בה עצמות של מת הרי זה מפשילן לאחוריו וכוכב עליו[ו]: **אלא** אסיפא משום לסטים מותר לרכוב עליהם. וה"ה לאחוריו מותר אפילו בלא לסטים: **למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו.** ותימה והא אמרי' בפ' התכלת (מנחות דף מא.) ההיא שעתא ודאי רמיגן ליה פי' נותנין ליה בעליותיהן (ג) משום לועג לרש[ד] וי"ל דה"פ הכא דמביישין אותם בשה"מ מלווים והמתים אינם מלווים וגדול המלוה וכו'[ח] (ג) וההיא דהתכלת היינו דרמו חוטים ומתים ועכשיו אנו מסלקין אותן[ט] ומאי שנא אומר ר"מ דוקא הם שהיו רגילים כולם בחייהם לנהוג עליה בד' כנפות ולנהוגם ליצית וגם לכל העוסקים בהם יש להם ליצית והוה לועג לרש אם לא היה להם ליצית אז משום דכתיב לדורתם לדור תם אבל אנו שגם בחיינו אין מתנהגינו לנהוגם ליצית אי הוי רמיגן להו הוי כמו לועג לרש[ט] וכ"מ נשיס לאותם שהיה להם בחייהם א"כ יהיה לועג לרש לאחרים ועוד אר"מ שמע מאמרי לותי"ר[ב] (ז) דמסירים הציצית לציצית עולה למנין תרי"ג עם מ' חוטין וממשה קשרים ואם לוהנם ליצית נראה כאילו קיים כל התורה ומיחזי כשיקרא[ג] וזה לא נהירא דגם חייס עתה למה לוהנים הלא לא קיימו כל התורה כולה ומיהו י"ל דאנו קומכים על מסכת שמחות (פי"ב) שהוה אבל שאול לגנאי הטילו תכלת מאפיליוני ואע"פ שהגמרא חולק עליו יש דברים שאנו מגיחין הגמ' שלנו ואנו עושין כספרים המיוסים כמו מחזון יעשיהו כספיקתא[א] וכמו ויחל שיש בגמ' (מגילה דף לא.) דבתענית קורין ברכות וקללות ובמס' סופרים (פי"ז) מפרש ויחל והריצ"ל היה רגיל שלא להסירם מן הכנף אלא לקושרם ולהדקם בתוך הכנף לאפוקי נפשיה מפלוגתא אם הם חייבין בציצית יש להם ציצית ואם לאו הרי הם מכוסין[ט]: **שני אריאל מואב.** על שם דוד ושלמה שבנו את הבית ובאו מרות המואביה:

מסורת הש"ס

ה) [בכמ"ק כג: איתא רקן בגליאל וקן אומא בשמתות פ"ו, ג) סוטה דף מג:, ג) בשמלות פ' מי שהה אלא מ' אמר רב יהודה אמר רבן, ד) נ"ל מלגיגין, ה) [מ"ק קח:], ו) ומיהו נראה דאף בס"ת בס"ם מדקתני בסיפא אלא אסיפא ס"ל, ז) [ותקאמר אלא אסיפא כ"ל והש"ל רש"ל], ח) ומאי טעמא כ"ל רש"ל, ט) [ועיין תוספות פסחים מ: ד"ה אבל ותוס' כ"ב עד ע"ל ד"ה ספקי ותוס' מה אף: ד"ה אבל ותוס' ע"ג דף: ד"ה אבל],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומינו מנרך וכו' נמתיאמו מלנוקרו ששוב אינו קוברו אבל: (ב) תוס' ד"ה ולמחר וכו' ליצים בעליותיהן ולייבא משום לועג. [נ"ב ממתות ותנלה דהנהמו ל"ע]: (ג) בא"ד ונדול המלוה וכו' ולשה מההיא דהתכלת: (ד) בא"ד מלגמי נמ"ר הא דמסירים הליצים משום לוליצים עולה:

מוסף תוספות

א. לענין שיחול עליהם אבילות. תוס' הרא"ש. ב. [ו]נהי שאין בידם להרציאו מן הגרים מ"מ אינן מתיאשין לגמרי מקבורתו, ומצפים לישועת השם אולי יתברך המושל ליתנו לקבורה, ואונגין מיהא לא הוו כיון שאינם יכולים להתעסק בקבורתו. שם. ג. אע"פ שמחזיר פניו מהם . מאיר. ד. שא"א להביאם ממקום למקום בדרך אחרת אא"כ בדוחק גדול. שם. ה. [ד]בס"ת כל שלא במקום סכנה נותנה לפניו כנגד לבו. שם. ו. דהא מילתא דפשיטא היא שינהג בהם מנהג בזיון ולא יסמרו ביד גוים ולסטים, אלא משום דיוקא דרישא נמי נקטיה דשרי להפשילן לאחוריו. תוס' הרא"ש. ז. ואי יש למתים ציצית מאי מחרפין אותנו דקאמר. תוס' ר"ב עד. ח. מה שאנו מראים עצמנו בפניהם מקיימי מצות והם אינם מצווין קרי לועג לרש. תוס' מיס דף: ד"ה אבל. ט. אם יעשו להם במותם מה שלא קיימו בחייהם אין לך לועג לרש גדול מזה. תוס' הרא"ש. שיהיה להם במיתתם מזכרת עון. מוקי'. י. כי ציצית עדות שקיים את התורה ואין הדור עכשיו ראוי לאותו עדות. תוס' הרא"ש.

יא. [ש]אמרו במגילה [לא:] ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, ואנן נהיגינן על פי הפסיקתא להפטיר בה בשבת שלפני תשעה באב. שם.

רבינו חננאל

ת"ר המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא פי', שני שקין מחוברין ומונחין על החמור אחד מצד זה ואחד מצד אחר. ובלשון ישמעאל אלכרג'.

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כג ופי"ד מהלכות אבל הלכה יג [וס"י מהל' ס"ם הלכה ו] סמג עשין כב טוש"ע או"ח סימן מה סעיף ו וסימן עז סעיף ז [ויו"ד סימן רפב סעיף ד וסי' ס"ז סמן שמז סעיף ג ג]:

ב [מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ג טוש"ע או"ח סי' עא סעיף ז ויו"ד סי' שמז סעיף ג ן]:

ו ג מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ג טוש"ע או"ח סימן עא סעיף ג ד ויו"ד סימן שמא סעיף ו:

ז ד מיי' פי"ד מהלכות אבל הלכה י"ד סמג עשין מד"ס ג טור ש"ע יו"ד סימן תג סעיף י:

[ה מיי' פ"ט מהל' ס"ם הלכה יא טוש"ע י"ד סי' רמ ן]

ח ו (מיי' וסמג שם) טור ש"ע יו"ד סימן שפא סעיף ג:

[ז טוש"ע או"ח סי' כג סעיף ו ויו"ד סי שמז סעיף ד]:

תורה אור השלם

1. וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חֵת לֵאמֹר:
בראשית כג ג
2. גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי:
בראשית כג ד
3. לֹעֵג לָרָשׁ חָרַף עֹשֵׂהוּ שֹׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה:
משלי יז ה
4. מַלְוֵה יְיָ חוֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֵּם לוֹ:
משלי יט יז
5. עֹשֵׁק דָּל חֵרֵף עֹשֵׂהוּ וּמְכַבְּדוֹ חֹנֵן אֶבְיוֹן:
משלי יד לא
6. כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמוּתוּ וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה וְאֵין עוֹד לָהֶם שָׂכָר כִּי נִשְׁכַּח זִכְרָם:
קהלת ט ה
7. וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַיִל רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאַרְיֵה בְּתוֹךְ הַבּוֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג:
שמואל ב כג כ

מוסף רש"י

ואין מברכין עליו. נכרת המולא להולילו ידי חובתו (מו"ק כב: מכתי"). **ואין** מזמנין עליו. וכל זה לפי שאין דעתו מיושבת עליו ונלאה כברכה לגעלה, ועוד לאם בא לברך כאילו שמחה לעברו והוי ליה כלועג לרש (ס' הגר בשם רש"י). **ובשבת** מיסב. כשהוא אוכל (שם). **נתחייב בכולן.** מחייב במצות עונג שבת לאין אבלות בשבת (שם). **מת תופס ארבע אמות לק"ש.** שאסור לקרות בתרבע אמותיו משום לועג לרש זוה קולא אינו יכול לקרות (סוטה מג:). **הוה קשדיא תכלתא.** ציציותיו היו עגולות על גבי הקנות (כתי"ר).

רב נסים גאון

פרק ג

דאמר מר מת תופס ד' אמות לקרית שמע.

עיקרה במסכתא סוטה בפרק משוח מלחמה (דף מג) כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב מת תופס ד' אמות לקרית שמע דכתיב (משלי יז) לועג לרש חרף עושהו:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות